Q. D. B. V.

De

SAPPHIRO SCRIPTURÆ S.

OCCASIONE

Jobi XXVIII, 6.

In Ordine, quem vocant, Circulari

SUB PRÆSIDIO

JOANNIS GUILIELMI BAIERI,
Phyſ. & Mathem. Prof. Publ.

publice disputabit

SEBASTIANUS JACOBUS Jungendres
Noribergenſis.

Ad d. 7. Novembr. MDCCV.

H. L. Q. C.

ALTDORFI
Literis Jodoci Wilhelmi Kohles.

58700(2)

WELLCOME LIBRARY INSTITUTE

Procemium.

DE *lapidibus & gemmis in ſacro codice, veteris potiſſimum Teſtamenti memoratis pridem ſcripſere plurimi, ſed non injuria queritur* Joh. Clericus,(a) *quod* omnibus expenſis *eorum ſententiis*, nihil præter conjecturas & dubitationes, occurrat. *Cauſam rei non unam attulerunt* Paſchaſius Balduinus *in Epiſtola ad* Franc. Rueum, *quæ libris hujus de Gemis adjuncta legitur, & nuper admodum* Dn. Matth. Hillerus Profeſſor Tubingenſis *in Præfatione Tractatus ſui* de Gemmis XII. *in Pectorali Pontif. Hebr. ubi tamen ſimul regulæ plures traduntur ad explicationem nominum iſtorum Hebraicorum facientes, aliæ quidem ab Etymologiâ, à contextu aliæ, aliæ à diverſorum Scripturæ locorum comparatione aut parallelismo deductæ. Verum etſi hæc ſubſidia hermeneutica facile admittamus omnia, certiſſimum tamen & longe efficaciſſimum videtur illud, quod ipſius textus circumſtantiæ & prædicata, lapidibus aut gemmis inibi adſcripta, ſuppeditant. Hac via* πολυμαθέςατος Wedelius (b) *feliciter detexit* adamantem *ſub* jaſpidis *nomine in Apocalypſi Johannis latitantem, quem aliqui è lapidum Scripturæ numero prorſus excluſum volunt, neſcio quam jaſpidis hodie ſic dictæ ſpeciem ſubſtituentes. Neque dubium eſt, quin eâdem uſi methothodo majori ſucceſſu verſari poſſent in reliquis exponendis interpretes dummodo placuiſſet Spiritui S. diſtinctis epithetis vel deſcriptione qualicunque illuſtrare nomina gemmarum omnia, quæ profecto alicubi ita nuda ponuntur, ut difficile ſit judicatu, ad quod genus corporum naturalium ſpectet res nomine denotata,*

(a) Comment. in Ex. XXIIX. v. 17.

(b) Exercit. Medico-Philolog. Cent. I. Dec. X. n. VIII.

tata,

tata, nedum ut ſpeciem, quam vocant ſpecialiſſimam liceat exinde determinare. SAPPHIRUM *Scripturæ S. ut paulò plenius noſcamus, præter convenientiam nominis, Philoſophia* Jobi *effecit, quam dum in Lectionibus publicis pro ingenii modulo evolvimus atque explicamus,* Cap. XXVIII. v. 6. *hunc in modum accepimus diſſerentem:*

מְקוֹם־סַפִּיר אֲבָנֶיהָ וְעַפְרֹת זָהָב לוֹ׃

Locus SAPPIR *(ſunt)* lapides ejus, & pulveres auri *(ſunt)* ipſi. *Quæ verba, à pleriſque interpretibus vix leviter tacta, nunc poſt præmiſſam brevem analyſin, cum hiſtoria naturali diligentius conferre, divino freti auxilio conſtituimus.*

---

§. I.

PEr Vocem ספיר lapidem quendam ſive gemmam notari, magno conſenſu docent auctorum commentarii: apud *Ezechielem* enim duabus vicibus (c) occurrit cum addito vocabulo אבן; Sed qualis præciſe gemma indigitetur, non æque convenit inter doctores. Rabbini (quos *tanta caligine in horum notitia cæcutire* ſcribit *Paſchaſius Balduinus* l. c. *ut plusquam talpas exoculatos credere fas ſit,*) mire etiam heic variant, aliis nomine ספיר *cryſtallum*, aliis *adamantem*, aliis *carbunculum*, aliis denique *ſapphirum* intelligentibus. Verùm bene eſt, quod ſe ipſos mutuò pridem confutarunt, ut videre licet apud *Ben Melech* in Michl. Jophi ad *Exod. XXIV. 10.* Sic enim nos eo labore ſuperſedere poſſumus, cetera nulli dubitantes, quin, cùm toties in Scripturis throni Divini, vel, quod eodem redit, cœli apparens facies cum lapide ספיר comparetur, gemma cœrulei coloris eô nomine veniat. Antequam tamen ulterius quid definiamus, reliquas dicti noſtri partes juvabit perluſtrare.

(c) Cap. I. 26, & X. 1.

II. Di-

II.

Dicitur de lapide ספיר, quod locus ejus ſint אבניה *lapides ipſius*, nempe *terræ*, quod ſubjectum in verſu proxime præcedenti reperimus. Non poſſumus ergo non aſſentiri *B. Schmidio*, qui in Comment. ſuper hunc locum *ſimpliciſſimum putat, ſi ſubaudiatur verbum Subſtantivum in Præſenti, & obſervetur, quod in Hebraiſmo in Ellipſi verbi Subſtantivi ſoleat Nominativus præponi : ut hæc ſit verſio :* Lapides illius, *terræ ſcil.* ſunt locus Sapphiri, *h.e. Sapphirus inter lapides ejus ignobiliſſimos naſcitur :* etſi nos malimus citra limitationem *lapides* retinere, quàm reſtringere ſenſum ad *ignobiliſſimos.*

III.

Denique cùm in altero versûs membro Jobus pergat : *Et pulveres auri Ipſi* (ſunt) ; haud immerito quæritur, ad quodnam ſubjectum pronomen reſpiciat ? Agnoſcit *Schmidius*, pronomen לו *aliquid diſſenſus gignere*, quod *Maſculinum cùm ſit, ad* ארץ terram *fœm. referri non poſſit.* Itaque nonnulli (d) ſubjectum conſtituunt vocem מקום *locum*, ut ſenſus ſit, *pulveres auri eſſe illi loco*, (de quo in priori hemiſtychio.) Alii referunt ad *hominem* ex verſ. præced. h. m. *Pulveres verò aurum dant illi*, ſcil. mortali. *Schmidius* ipſe *mavult ad DEUM referre, ad quem referenda quoque ſint, quæ v. 7. 8. 9. 10. 11. habentur.* Mirum vero, è tanto interpretum numero neminem cogitaſſe de ſubſtituendo lapide ספיר, (qui ſine dubio ſubjectum eſt omnium proximum,) præter unum *Scultetum* à *Dn. Hillero* citatum, cujus ſententiæ & accedit Ipſe, & nos etiam ſubſcribimus, ita jam exponentes verſum integrum: E lapidibus terræ, tanquam è loco natali, provenit *Sappir* gemma, cui pulvis aureus ineſt.

(d) Quos vide apud *Schmid.* l. c.

IV.

Poſſemus facili negotio pluribus hanc interpretationem roborare probationibus, & reliquarum ex adverſo difficultates

 oſten-

oſtendere, ni perſuaſiſſimum haberemus, quemvis à partium ſtudio alienum, vel tacentibus nobis, bonitatem cauſæ noſtræ agniturum. Quare miſſis ambagibus, nunc ſtatim à codice Scripturarum ad vaſtum naturæ librum convertimus oculos, lapidem *Sappir* à Jobo ſic deſcriptum in regni mineralis theſauro quæſituri.

V.

Characteribus ille gaudeat oportet ſequentibus: 1) proveniat vel ex Arabia, patria Jobi, (is enim laudat hanc gemmam, tanquam notiſſimam) vel certe finitimis regionibus, & quidem 2) ſpeciatim è terra lapidoſa, quinimò inter lapides è viſceribus terræ erui ſolitos. 3) Colore cœruleo referat cœlum ſerenum, & ſimul 4) miculas ſive pulveres auri ſinu ſuo foveat. Quodſi ad hanc normam gemmarum omnes ſpecies revocemus, non videbimus aliam rectius quadrare eâ, quæ hodie *Lapis Lazuli* dicitur. Intelligimus autem orientalem, verum & fixum, de quo *Anſh. Boëtius:* (e) *Fixus lapis Lazuli, hoc eſt, qui igni impoſitus colorem non mutat, (hæc enim legitimi proba eſt) ex Oriente fere adfertur.* Negari enim non poteſt, plures mineralium cœruleorum ſpecies cum hoc noſtro paſſim ab auctoribus confundi (f) & eodem nomine venditari. Unde *&* *Laurentius Catelanus* (g) lapidem Lazuli *quadruplici conſtare* ſcribit *diverſitate: Primus cæruleus eſt, omnis aliarum rerum admixtionis expers. Alter plurimas venulas & particulas marmoris albi admixtas repræſentat. Tertius permultis Marcaſitæ refertus eſt portiunculis, quæ aurum æmulantur. Quartus maculas quasdam vere aureas ſtellularum modo radiantes habet &c. Quarta* ſolùm ſpecies eſt hujus loci, quam *ab omni antiquitate præſtantiſſimam inter cæteras fuiſſe habitam* teſtatur Idem l. c.

(e) Hiſtor. Gemm. & Lap. Lib. II. Cap. 120. p. 275.

(f) Vid. *Bauſchii* de Cœruleo & Chryſocolla Cap. II. p. 51.

(g) De Confect. Alchermes Cap. IX.

VI. Quam

VI.

Quam familiaris hic lapis pridem fuerit Arabiæ, vel ſolum nomen *Lazuli*, *Lazur*, λαζούριον monſtrat, quod ex Arabico *Lazuard* corrupte formatum, in varias linguas tranſiit, juxta *Salmaſium*, diligentiſſime hoc docentem in Exercit. de Homonym. Hyles iatricæ Cap. CXIX. Creberrima quoque ejus mentio fit penes Medicos Arabas, *Serapionem*, *Averroëm*, *Avicennam*, *Meſuem*, teſte *Manardo* (h) qui etſi queritur, noſtrum illum lapidem cum Armenio ab iis confundi, primariæ tamen cauſæ nihil derogat, ſi quidem ex rei veritate *Boëtius* l. c. affirmat, lapidem Lazuli verum ab Armenio coctura tantùm differre ac duritie, itemque venis auri, quas hic non habeat. Præterea nomen *lazuard* generale eſt, *cæruleum* ſignificans, (i) ac proin utrique lapidi competit, niſi quod de altero κατ' ἐξοχὴν dici conſuevit, cum addito *hagjar* ſive, ut alii efferunt, *hager*, quæ vox *lapidem* notat. Ceterum an in ipſa Arabia naſcatur Lazuli noſter, certò haud conſtat; fertur tamen patria ejus *Armenia*, ſatis propinqua Arabiæ, ut commercii beneficio plene ibi potuerit innoteſcere, nec non *Medorum Scytharumque* Aſiaticorum terra, in pecul. Disſert. *G. P. Piereri* de Lazulo cap. V. p. 16. ubi plura veterum ac recentiorum ſuffragia congeruntur.

(h) Ad *Meſuem* de ſimplicibus Purg. lib. II. Cap. XIV.

(i) Conf. *Andr. Cæſalpinum* de Matall. Lib. II. Cap. LXV. pag. 105

VII.

Illud vero extra controverſiam poſitum eſt, quod media inter ſaxa è venis metallicis, præcipue auri fodinis, lapis Lazuli verus eruatur. Teſtes enim habemus *Manardum* l. c. & *Matthiolum* à *Ferrando Imperato* citatum, (k) qui expreſſe ſcribit, *cæruleum lapidem præſtantiſſimum* Tantùm *auri metallis fodiri in regionibus Orientalibus*. Conſentiunt *Schröderus* & *Sanſovinus* apud *Bauſchium* l. c. p. 58. quem vide. Atque hinc ſaltem probabiliter inferimus Arabiam auri feraciſſimam, Lazulo etiam non deſtitui.

(k) Hiſtor. Nat. Lib. XXII. Cap. XL. p. 698.

VIII. Cœ-

VIII.

Cœruleo colore nulla alia gemma ad ſereni cœli pulchritudinem propius accedit Lazulo noſtro, quod cùm αὐτοψία doceat luculentiſſime, ſupervacaneum foret probare conſenſu ſcriptorum operoſe conquiſito. Videtur quidem *Meſues* l. c. contrarium efferre, cùm ait: *Alius* (lapis eſt) **viridis** *clarus cœleſtis, & vocatur lapis lazuli, & quandoq́; minera fert utrumque ſimul. Melior, cujus color eſt* **viridior** *in colore lazulini &c.* Sed commodam explicationem hanc dedit *Cæſalpinus* (1) *Verbum*, viridis, clarus, cœleſtis, *non accipiendum eſt, ut duo colores ſignificentur, — ſed viriditas ſignificat intenſionem coloris cœleſtis. Similiter cùm dicit: melior eſt, cujus color viridior in colore Lazuli, id eſt, ſaturatior. Sic apud Plinium videtur accipi, cùm de Pederote gemma inquit, ineſt viridis ſuo modo aër, i. e. cœruleus ſaturatus.*

(1) l. c. Cap. XI. p. 126. Conf. *Catelan.* l. c.

IX.

Pulveres vero *auri*, quos lapidi *Sappir* tribuit Jobus, plane proprii ſunt Lazulo genuino, ac differentiam quaſi ejus ſpecificam conſtituunt, fatentibus *Matthiolo*, *Boëtio*, *Catelano* & (cujus hic verba refert) *Fallopio*, *Meſues ipſe*, cùm laudaſſet eum, *cujus color eſt viridior*, ſtatim addit: *& habet maculas aureas. Sed mixtus cum marchaſita eſt non bonus, & non maculatus eſt non bonus, & ſimiliter levis.* Quem in locum ita commentatur *Manardus*: *Cyaneus, cujus nunc uſus, aliquando punctis aureis interſtinctus invenitur, aliquando abſconditum intra ſe aurum tegit, quod arte quadam ab eo elicitur: quod mirandum non eſt, cùm in metallis auri gignatur.* Artem ipſam eliciendi aurum è Lazulo, Mercurii ope, tradit *Boëtius* Cap. CXXXIX. & *Catelanus Fontanum* memorat ſcribentem, *ſe vidiſſe lapidem ſcintillulis è puriſſimo auro micantem, monſtratum ſibi ab Alchymiſta magni nominis, qui modum novit, quo aurum ex hoc lapide artifi-*

Artificio quodam pereleganti educi poſſet. Cui quidem reclamat Catelanus, non ſine aliquo in Alchymiſtas ſtomacho, & denique concludit: *Ratum itaque & firma ratione ſtabilitum eſto, nos vero lapide Lazuli, qui ſcintillis è puriſſimo auro conſtat, deſtitui, omnesque alios lapides cœruleos, qui hodie in cognitionem humanam venire poſſunt, marcaſitatos eſſe, hoc eſt, Marcaſitæ plurimis portiunculis refertos, quæ aurum quidem primo adſpectu æmulantur, verùm ubi ignis vim ſubierint, ejus ſplendorem penitus derelinquunt.* Nempe legerat vir doctiſſimus *Fallopium*, (m) hanc methodum dignoſcendi ſcintillas auri veras à ſpuriis, præſcribentem: *Si ponitis in ignem lapidem Lazuli, in quo ſunt ſcintillæ aureæ, & mox refrigerari permittitis, videbitis ſcintillas illas redditas pulchriores & magis ardentes, quod non fit in aliis.* Atqui inſtituto experimento in pluribus Lazuli fragmentis, è Germania, Hispania & Italia magno ſumtu conquiſitis, nullum ipſi obtigit, quod ſcintillas ſuas aureas, dum ignis vim perſentiret, non amiſiſſet; unde collegit, omnino hodie deperditum eſſe verum ac genuinum lapidem Lazuli.

(m) Lib. de foſſilib. Cap. 33.

X.

Utrum firma ſit hæc conſequentia, judicandum relinquimus aliis, neque jam experimenti ipſius proceſſum legitimum (qui ſane, an recte ſe habeat, multum refert) in dubium vocabimus: Sufficiunt nobis exempla contraria ſcrupulos omnes facile remotura. Habuit *Kentmannus* cœruleum nativum Hispanicum, in quo aurum apparebat; **Spaniſch Laſurſtein / darinn ſichtig fein Gold**; it: Aurum in lapide Armenio ex monte Carpatho, **gedigen Gold in einem Laſurſtein.** (n) Lapidem lazuli auriferum calcinatum, ex Veſuvio; **einen ausgebrannten / goldhaltigen Laſurſtein** / *Weickmanniano* Exoticophylacio Ulmenſi tribuit *Bauſchius* p. 133. E chryſocolla & cœruleo nativo excoqui aurum, affirmant *Georg. Agricola* (o) atque *Encelius*, qui

(n) Nomencl. rerum foſſil. p. 16. b. & p. 58. a.

(o) De re Metallica Cap. 26. p. 913.

(p) De re Metall. Lib. II. Cap. 21. 22. p. 121. & 123.

(p) qui loca etiam nominat Lauterbergam in Saxonia ad Hercyniam & Goldbergam Sileſiæ. Inprimis autem huc ſpectat teſtimonium *Piereri* in laudata Diſſertat. de Lazulo Cap. XI. §. 5. his verbis conceptum : *Parens meus Ludovicus Clemens Pierius, Medicus & Practicus Ratisponenſis, nuper per literas mihi communicavit, quomodo ex Lazulo in aurifodinis (qui aurum) & argentifodinis (qui argentum continet) reperto, aurum illud & argentum ſint extrahenda ; ſiquidem ipſemet non ſine felici eventu expertus eſt, docetque aurum illud eſſe nobiliſſimum , ut inde fruſtra neget & obſtrepat Fontano Catelanus.* Eſto igitur, non omnem Lazulum in ſinu aurum fovere, modo illud obtineamus, quòd qui ex aurifodinis eruitur, nobili hoc metallo fetus deprehendatur.

XI.

Conſtare ex dictis crediderim, lapidem Lazuli implere partes omnes deſcriptionis g̃ ספיר à Jobo ſuppeditatæ : Neque tamen in his ſubſiſtere licet, priusquam objectionibus eruditorum, quæ magno numero petunt ſententiam noſtram, ſatisfecerimus. Opponitur enim (1) ipſum nomen ספיר, quod *Sapphirum* ſonet non lapidem *Lazuard* aut *Lazuli.* Si excipias, Sapphirum manifeſtè deſtitui charactere primario, videlicet auri pulvere, atque ideò hinc excludi, quantumcunque faveat etymologia; mox audies provocantes ad locum *Theophraſti* : (q) αἱ μὲν (τῶν λίθων διαφοραὶ) τῇ ὄψει μόνον. οἷον τὸ Σάρδιον καὶ ἡ Ἴασπις καὶ ἡ Σάπφειρος. αὕτη δ' ἐστὶν ὥσπερ χρυσόπαστος. *Aliæ quidem* (lapidum differentiæ) *ſpecie ſolum commendantur, ut Sarda, Jaſpis & Sapphirus. Hæc autem tanquam auro diſtincta eſt.* Cui accedens *Dionyſius Afer*, (r) canit:

(q) De Lapidibus, edit. Heinſianæ p. 394.

Πάντη δ' ἐν πέτρῃσιν ὑπὸ φλέβες ὠδίνουσι
Χρυσείης κυανῆς τε καλὴν πλάκα Σαπφειροῖο.
Paſſim verò in rupibus ſub (terra) parturiunt venæ
Aureæ & cæruleæ pulchram tabulam Sapphiri ;

(r) In Geograph. Deſcript. Aſiæ, ſpeciatim Arianæ regionis.

quem

quem verſum poſtremum *Rhemnius Fannius*, vel qui alius eſt Dionyſii metaphraſtes, perperam ita tranſtulit:

Sapphiriq; decus nigri flavique coloris:

Antonius Becharia adhuc pejus: *Ex montium venis Saphireæ cæduntur cruſtæ, flavi quidem & fuſci coloris.* Similem in modum *Plinius* (s) *Sapphirus*, inquit, *& aureis punctis collucet.* *Epiphanius* verò (t) inter diverſa Sapphiri lapidis genera primo loco ponit *Regium, aureis punctis varium:* Ἐςὶ γὰρ ὁ βασιλικὸς, Χρυσοςιγής. Adeò omnis antiquitas conſentire videtur hac in re, nobisque adverſa.

(s) Lib. XXXVII. Cap. 9.
(t) De XII. Gemmis. n. V.

XII.

Verùmenimvero adhuc in ambiguo eſt, ſitne Sapphirus veterum eadem cum hodierna vulgo ſic dicta, an potius ipſe lapis Lazuli verus: Sane *Ferrandus Imperatus* (u) non dubitat ſcribere: *Sub appellatione Sapphiri cærulei lapides, atque* inprimis *lapis Lazulus, cenſiti fuerunt* à veteribus; *quocirca Sapphiro proprietatem punctorum auri attribuerunt, cujusmodi tamen Sapphirus noſtro ævo* nullus *eſt viſus, qui gemma eſt translucida, atq; à punctatione auri remotiſſima, quæ quidem lapidi Lazulo peculiaris eſt.* Quæ hîc de antiquis ſcriptoribus ſummatim pronunciat Imperatus, ea ſeorſim in *Plinio* notant *Cæſalpinus* (x) *Catelanus* l. c. *Boëtius* (y) *Ol. Wormius* (z) & in Epiphanio *Baccius.* (α) Circa Plinii Sapphiros inprimis memorabile, quod *nusquam pellucidas* eſſe ſtatuit: id enim in Lazulum optime quadrat, in Sapphiros vulgares minimè.

(u) Lib. XXII. cap. 25. p. 685.
(x) Lib. II. Cap. 34. p. 119.
(y) Lib. II. Cap. 42. & alibi.
(z) In Muſeo p. 65.
(α) de Gem̃. Natura Cap. VII. p. 64.

XIII.

Quid verò ad hæc regerunt adverſæ ſententiæ patroni? *Coſtæus* (β) ſequentia: *unum hic de Sapphiro omittendum non eſt, quum Plinius aureis punctis notari eum ſcribit, non errare tamen aut cum cyaneo lapide* (i. e. Lazulo) *Sapphirum confundere; ſi enim eos conſulas, quibus gemmas poliendi eſt cura, priusquam poliantur, ineſſe illi aurea illa* interdum *puncta intelliges.*

(β) In Not. ad Meſuæ Grabad. Diſt. I. p. 96. 2.

 Ergo

Ergo fatetur tamen *Coſtæus*, *interdum* ſaltem id in vulgari Sapphiro eâque nondum politâ, obſervari, quod Plinius ſuæ citra limitationem tribuit cum Theophraſto & Dionyſio.

XIV.

(γ) Exerc. Plin. p. 93. Opacitatem de Sapphiro Plinii *Salmaſius* (γ) dici putat ſecundum quid, nempe reſpectu punctorum auri, quæ *τὴν διάφασιν* prohibeant, cùm lapis cetera probe pelluceat. Verùm, an hoc ſit *nusquam pellucidum*, videant alii. Adhuc longius procedit (δ) Cap. VI. p. 143. auctor libelli Italici *Teſoro delle gioie*, (δ) falſiſſimum eſſe ſcribens, intelligi per Sapphirum Plinii, lapidem Lazuli: cùm detur ſpecies Sapphiri non transparens, continens arenas auri. Sed qua ratione probabitur, eſſe hanc ſpecie diverſam à Lazulo? quis differentiam experimento monſtravit? quibus in muſeis aut gazophylaciis aſſervatur? Nihil certe frequentius, quam imperitos rerum errare quoque in nomine. Venditatur hodienum *genus Sapphiri opaci, non perſpicui, nigricantis, ſplendidi*, **kleine ſchwartzlichte Saffier von der Jſerwieſe** (ita deſcribit Schwenckfelt in Foſſil. Sileſiæ) & pharmacopæis paſſim pro veris obtruditur, quod tamen nil niſi genuinam Martis mineram eſſe, vel magnetis tractu Frater & Collega meus *D. Joh. Jacobus Bajerus* oſtendit.

XV.

Si dicere licet, quod ſentimus, & paulo altius rem repetere, videntur Græci cum lapide *Sappir* (eo quem ſupra aſſumſimus) etiam nomen ex Oriente primitus accepiſſe, neque diſplicet (ε) Exerc. Plin. T. II. 763. a. *Salmaſii* de ipſius nominis origine meditatio: (ε) *Ut topazium ab inſula Topazo Arabici ſinus, ita alia inſula in eodem ſinu fuit, in qua eruebantur Sapphiri, quibus & nomen dedit.* Σαπφειρίνη *dicitur Ptolemæo. Sic enim apud eum legendum. Stephanus:* Σαπφειρίνη, νῆσος ἐν τῷ Ἀραβίῳ κόλπῳ. Ἐκ ταύτης ὁ Σάπφειρος λίθος. *Immo* Σαπϖεὶρ, *ipſius inſulæ nomen, vel*

Σαπφεὶρ

Σαπφεὶρ, *ut* Ὠφεὶρ, *unde* Σάπφειρ☉ *appellata. He braeis* Sappir *lapis ille dictus eodem, ut apparet, cum loco nomine*, ut Ophir *aurum appellarunt, quod ex regione Ophir veniebat.* Itaque Græcis pariter Lazulus olim dicebatur Σάπφειρ☉ & ſub hoc nomine à Theophraſto ac Dionyſio deſcribebatur, unde & Plinius cum Epiphanio ſua hauſit. Vulgarem Sapphirum Græco vocabulo nominavere κυανὸς, quod ex Theophraſto colligimus ſcribente: (ζ) Καλεῖται δὲ καὶ κυανὸς, ὁ μὲν, ἄῤῥεν, ὁ δὲ, θῆλυ. μελάντερ☉ δὲ ὁ ἄῤῥεν. *Vocatur & cyanus altera mas, altera fœmina; nigrior* (ſaturatior) *autem mas.* Deprehendimus enim hanc differentiam cum omnibus circumſtantiis in iſta Sapphiro; (η) de Lazulo autem vel cœruleo alio, ſimile quid legiſſe probatos apud auctores, nō memini. Laudatur quidem Theophraſto inſuper κυανὸς αὐτοφυὴς, ἔχων ἐν ἑαυτῷ Χρυσοκόλλαν, *cœruleum nativum, habens in ſe chryſocollam*; at non tanquam lapis aliquis, verùm οἷον ἄμμε, *velut arena*, pag. 396. Sic pag. 398. cœruleum illud provenire ait è fodinis ærariis, perinde ut *Dioſcorides* lib. V. cap. 106. Nullibi verò aurea puncta eidem tribuit, qualia Sapphiro ſuæ. Aut ergo ſub hac Sapphiro latet Lazulus verus, aut dicendum erit, eum Theophraſto plane ignotum fuiſſe, ipſius denique & veterum omnium Sapphirum Χρυσόπαστον hodie, imò pridem defeciſſe ac deperditum eſſe; quod poſtremum *Dn. Hillerus* eligit l.c. p. 31.

(ζ) l. c. p. 395.

(η) Conf. *Agric.* de nat. Foſſil. lib. VI. cap. 17. *Boët.* l. c. p. 183.

XVI.

Nobis quidem (ſed ſalvo aliorum judicio) videtur Lazulus, poſtquam ſub appellatione Sapphiri penes Græcos aliquamdiu ſtetiſſet, ſenſim etiam generali ac vernaculo nomine Κυανῦ à quibusdam cœpiſſe ſalutari; unde fortaſſis evenit, ut Plinius, qui nunc Sapphirum, nunc cyanum, rem actu unam videbat dici Χρυσόπαστον aut Χρυσοστιγῆ, id ipſum tribueret duabus gemmis: *Ineſt cyano aliquando & aureus pulvis, non qualis in ſapphirinis.*

Sapphirus enim & aureis punctis collucet ; quemadmodum ibidem Theophraſti cœruleum nativum cum cyano lapide confundit, quod è textu Theophraſti cum iſto Plinii collato facile perſpici poteſt. Ex eodem ſine dubio fonte manavit confuſio apud alios ſcriptores Plinio juniores, cui tandem ultimum quaſi complementum acceſſit per Medicos Arabas, ſcriptis ſuis in Europa inclareſcentes. Hi enim, cum lapidem noſtrum abſolute *cœruleum*,(*hagjar lazuard*)vocarent, ejusque in medicina uſum mire extollerent, Occidentales rei novitate ſuſpenſi, nomen ſimul ipſum Arabicum amplexi ſunt, omiſſo vetere, quod cyano Theophraſti poſtea pleno quaſi jure ceſſit, ut hic ſolus jam audiat *Sapphirus* ; ſicut viciſſim *cyani* vox, tanquam generali termino *Lazuli* magis reſpondens, ad illum alterum lapidem uſu tranſiit.

XVII.

Sed nondum tamen dimittimur cum Lazulo noſtro, Scripturæ Sapphiro. Objici enim adhuc poteſt, (2.) Scripturam ponere Sapphirum, quæ ſit אבן, *lapis*: at Lazulum non eſſe lapidem proprie dictum, verùm *glebam metallicam* juxta *Schwenckfelt*. l.c. vel *mineram auri* (minera d'oro) ſecundum *Teſoro delle Gioje* p.40. *Kentmannus* ad *ſuccos nativos* refert: ad *mineras* reducit *Joël*, ad *metalla Jac. Sylvius*, citante *Pierero* in Diſſert. laudatâ. Enimverò, ut ex his aliqua de cœruleo vulgari quadantenus valere non repugnem, ita Lazulo vero plane adverſa eſſe perſuaſus ſum. *Succi concreti* vel nativi definiuntur ab *Agricola* (ϑ) res foſſiles, quæ humore non difficulter ſolvuntur: ſed Lazulus verus, etiam aceti fortis examen ſuſtinet citra mutationem (ι). *Gleba* ordinarie eſt friabilis : Lazulus non item. Ceterum etſi micas auri gerat noſter, non tamen ideo recte dixeris auri mineram, lapidi oppoſitam; nam Theophraſtus quoque agnoſcit *lapides*, qui ſimul aurum & argentum habent : Τῶν δὲ

(ϑ) de Cauſ. Subterr. Lib. III. Cap. 12.

(ι) *Boët.* Cap. 123. p. 279.

λίθων

λίθων πολλαί τινες αἱ φύσεις, καὶ τῶν μεταλλευομένων ἔνιαι γὰρ ἅμα χρυσὸν ἔχουσι καὶ ἄργυρον. Uno verbo: durities Lazulum inter lapides ponit, puritas, nitor & pretium inter gemmas, vel certe inter lapides Boëtii pretioſos, juxta ejus Lib. I. Cap. I. p. 13. quanquam nec refragamur ſententiæ Ferr. Imperati: *Lazulus propria eſt auri rubigo, atque ob denſitatem venæ ſuæ, lævoremque quem recipit*, (adde & ſcalpturam) *inter gemmas numeratur. p. 111.*

XIIX.

Nihilominus adverſus hæc (3.) urget laudatus *Dn. Hillerus* p. 52. *quòd Lazuli lapidem pene infra nobilium gemmarum dignitatem poſitum adhuc viliorem fecerit amplitudo, quæ tanta, ut in vaſa & ſcyphos aliquando fingatur*, teſte Imperato: *Tantum abeſt, ut cum Cyano & Sapphiro nomen communicet.* Verùm liceat nobis & ad hæc aliqua reponere. Eſto, inveniri Lazulum majoris amplitudinis, quam quæ nobiliorum gemmarum eſſe ſolet, quod *Boëtius* quoque fatetur, ac ob id in Tab. I. ad p. 15. inter lapides magnos, ſed raros, duros, pulchros, opacos, eum collocat: hoc tamen non impedit, quò minus (eodem docente Boëtio, Cap. 122.) *lapis Lazuli eam auctoritatem habeat, quam Sardonyx, ac eodem pretio, aut paulo majori divendatur.* Atqui *Sardonychi* Vir Clariſſimus non dubitavit locum aſſignare inter XII. gemmas Aaronis pag. 51. ſeqq. Deinde conſtat, non omnem cœruleum lapidem eſſe Lazulum verum, etſi pro tali venditetur. Verus enim ex auri fodinis tantùm prodit, ac de illius raritate querentem ſupra audivimus Catelanum, cui fere conſona habet Matthiolus apud Imperatum, l. c. p. 698. Denique ſi maxime noſtro ævo verus Lazulus eſſet vilioris conditionis ac pretii, eó quod in pluribus Europæ regionibus copioſe eruatur, non tamen ſequitur, etiam priſcis temporibus eundem dignitatis gradum obtinuiſſe, cùm pauciores ſuppeterent venæ, nobile iſtud terræ depoſitum humano generi communicantes.

S. D. G.

ΕΠΙΜΕΤΡΑ

à Respondente adjecta.

I.

AN omnia Elementa ſint gravia? Reſp. Affirm.

II.

An Senſus errare poſſit? Reſp. Neg.

III.

An Veſtimenta, Lecta, Culcitra aliaq́ Integumenta non ſolum Corporibus calidis Calorem, ſed & Corporibus frigidis Frigus ſuum conſervare poſſint? Reſp. Affirm.

IV.

An Numerus Elementorum quaternarius probari poſſit? Reſp. Neg.

V.

An Elementum Ignis purum ſumme ſit calidum? Reſp. Neg.

VI.

An dentur Ignes calidi qui non luceant? Reſp. Affirm.